

NMAI059 Pravděpodobnost a statistika 1

11. přednáška

Robert Šámal

Přehled

Statistika – bodové odhady (point estimation)

Statistika – intervalové odhady

Testování hypotéz

Výběrový průměr a rozptyl

$$\bar{X}_n = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$$

$$\bar{S}_n^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X}_n)^2$$

$$\hat{S}_n^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X}_n)^2$$

Metoda maximální věrohodnosti (maximal likelihood, ML)

▶ Metoda MV (ML):

volíme takové ϑ , pro které je $L(x; \vartheta)$ maximální

▶ definujeme také $\ell(x; \vartheta) = \log(L(x; \vartheta))$

▶ díky nezávislosti je

$$L(x; \vartheta) = L(x_1; \vartheta) \dots L(x_n; \vartheta)$$

$$\ell(x; \vartheta) = \ell(x_1; \vartheta) + \dots + \ell(x_n; \vartheta)$$

Bin(20,p)	0.2	0.3	0.4	0.45	0.5	0.55	0.6
7	0.0545	0.1643	0.1659	0.1221	0.0739	0.0366	0.0146
8	0.0222	0.1144	0.1797	0.1623	0.1201	0.0727	0.0355
9	0.0074	0.0654	0.1597	0.1771	0.1602	0.1185	0.071
10	0.002	0.0308	0.1171	0.1593	0.1762	0.1593	0.1171
11	0.0005	0.012	0.071	0.1185	0.1602	0.1771	0.1597
12	0.0001	0.0039	0.0355	0.0727	0.1201	0.1623	0.1797
13	0	0.001	0.0146	0.0366	0.0739	0.1221	0.1659
14	0	0.0002	0.0049	0.015	0.037	0.0746	0.1244

ML – další ilustrace

Přehled

Statistika – bodové odhady (point estimation)

Statistika – intervalové odhady

Testování hypotéz

Intervalové odhady (interval estimation)

- ▶ místo jednoho čísla s nejistým významem vypočítáme z dat interval $[\hat{\Theta}^-, \hat{\Theta}^+]$

Definice

Nechť $\hat{\Theta}^-, \hat{\Theta}^+$ jsou n.v. které závisí na náhodném výběru $X = (X_1, \dots, X_n)$ z distribuce F_{ϑ} . Tyto n.v. určují intervalový odhad, též konfidenční interval o spolehlivosti $1 - \alpha$ ($1 - \alpha$ confidence interval), pokud

$$P(\hat{\Theta}^- \leq \vartheta \leq \hat{\Theta}^+) \geq 1 - \alpha.$$

- ▶ tohle jsou tzv. oboustranné odhady
- ▶ jednostranný odhad: $[\hat{\Theta}^-, \infty)$ nebo $(-\infty, \hat{\Theta}^-]$

Intervalové odhady normální náhodné veličiny

Věta

$X_1, \dots, X_n$ je náhodný výběr z $N(\vartheta, \sigma^2)$.

σ známe, ϑ chceme určit, $\alpha \in (0, 1)$.

Nechť $\Phi(z_{\alpha/2}) = 1 - \alpha/2$. Zvolíme $\hat{\Theta}_n := \bar{X}_n$.

$$C_n := \left[\hat{\Theta}_n - z_{\alpha/2} \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \quad \hat{\Theta}_n + z_{\alpha/2} \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right]$$

Pak $P(C_n \ni \vartheta) = 1 - \alpha$.

Důkaz.

Intervalové odhady pomocí CLV

Věta

$X_1, \dots, X_n$ je náhodný výběr z rozdělení se střední hodnotou ϑ , rozptylem σ^2 .

σ známe, ϑ chceme určit, $\alpha \in (0, 1)$.

Nechť $\Phi(z_{\alpha/2}) = 1 - \alpha/2$. Zvolíme $\hat{\Theta}_n := \bar{X}_n$.

$$C_n := \left[\hat{\Theta}_n - z_{\alpha/2} \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \quad \hat{\Theta}_n + z_{\alpha/2} \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right]$$

Pak $\lim_{n \rightarrow \infty} P(C_n \ni \vartheta) = 1 - \alpha$.

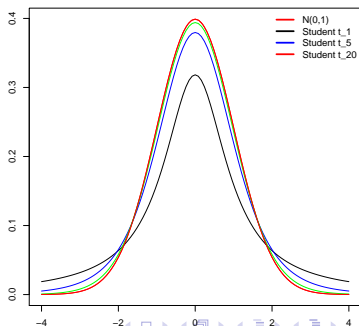
Studentovo rozdělení

- ▶ $\bar{X}_n = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i \dots$ výběrový průměr
- ▶ $\hat{S}_n^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X}_n)^2 \dots$ výběrový rozptyl

- ▶ Nechť $X_1, \dots, X_n \sim N(\mu, \sigma^2)$
- ▶ Pak $\frac{\bar{X}_n - \mu}{\sigma/\sqrt{n}} \sim N(0, 1)$
- ▶ Studentovo t -rozdělení s $n - 1$ stupni volnosti je rozdělení

$$\text{n.v. } \frac{\bar{X}_n - \mu}{\hat{S}_n/\sqrt{n}}$$

- ▶ Distribuční funkci budeme značit Ψ_{n-1}
Je v tabulkách,
v R: **pt**(x, n-1)

Int. odhady normální n.v. pomocí Studentova t

Věta

$X_1, \dots, X_n$ je náhodný výběr z $N(\vartheta, \sigma^2)$.

ϑ chceme určit, σ neznáme; $\alpha \in (0, 1)$. Necht'

$$\Psi_{n-1}(z_{\alpha/2}) = 1 - \alpha/2. \hat{\Theta}_n = \bar{X}_n, \hat{S}_n^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X}_n)^2$$

$$C_n := \left[\hat{\Theta}_n - z_{\alpha/2} \frac{\hat{S}_n}{\sqrt{n}}, \hat{\Theta}_n + z_{\alpha/2} \frac{\hat{S}_n}{\sqrt{n}} \right]$$

Pak $P(C_n \ni \vartheta) = 1 - \alpha$.

Přehled

Statistika – bodové odhady (point estimation)

Statistika – intervalové odhady

Testování hypotéz

Úvod do testování hypotéz

- ▶ Je naše mince spravedlivá?
  - ▶ Je naše kostka spravedlivá?
  - ▶ Má vylepšený program kratší dobu běhu než původní?
  - ▶ Je léčba nemoci metodou X dobrá? (Lepší než placebo, lepší než metoda Y, ...)
  - ▶ Jsou leváci lepší boxeři?
-
- ▶ dvě hypotézy: H_0 , H_1
  - ▶ H_0 – nulová hypotéza (*null hypothesis*) – značí defaultní, konzervativní model (léčba, mince je spravedlivá)
  - ▶ H_1 – alternativní hypotéza (*alternative hypothesis*) – značí alternativní model „pozoruhodnost“

Testování hypotéz – ilustrace

- ▶ Chceme testovat, zda je mince spravedlivá.
- ▶ Hodíme n -krát mincí, orel padne S -krát.
- ▶ Pokud je $|S - n/2|$ moc velké, tak mince není spravedlivá.

Testování hypotéz – ilustrace

- ▶ Chceme testovat, zda je mince spravedlivá.
- ▶ H_0 : je spravedlivá
- ▶ H_1 : není spravedlivá („Vědci objevili, že v kasinu byla použita falešná mince.“)
- ▶ Výsledky: zamítneme H_0 /nezamítneme H_0
- ▶ Chyba 1. druhu: chybné zamítnutí. Zamítneme H_0 , i když platí. Trapas.
- ▶ Chyba 2. druhu: chybné přijetí. Nezamítneme H_0 , ale ona neplatí. Promarněná příležitost.
- ▶ Potřebujeme určit k takové, že budeme zamítat H_0 pokud $|S - n/2| > k$.

Testování hypotéz – obecný postup

- ▶ Vybereme vhodný statistický model.
- ▶ Volíme *hladinu významnosti (significance level)* α : pravd. chybného zamítnutí H_0 . Typicky $\alpha = 0.05$.
- ▶ Určíme *testovou statistiku* $S = h(X_1, \dots, X_n)$, kterou budeme určovat z naměřených dat.
- ▶ Určíme *kritický obor (rejection region)* – množinu W .
- ▶ Naměříme hodnoty $x_1, \dots, x_n$ náh. veličin $X_1, \dots, X_n$.
- ▶ Rozhodovací pravidlo: zamítneme H_0 pokud $h(x_1, \dots, x_n) \in W$.
- ▶ $\alpha = P(h(X) \in W; H_0)$
- ▶ $\beta = P(h(X) \notin W; H_1) \dots$ *síla testu*
- ▶ často α nevolíme předem, ale spočítáme *p-hodnotu*: minimální α , pro které bychom H_0 zamítlí.

Testování hypotéz – příklad

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ náhodný výběr z $N(\vartheta, \sigma^2)$
- ▶ σ^2 známe
- ▶ $H_0 : \vartheta = 0$ $H_1 : \vartheta \neq 0$

Testování hypotéz – příklad

- ▶ $X_1, \dots, X_{n_1}$ náhodný výběr z $Ber(\vartheta_X)$
- ▶ $Y_1, \dots, Y_{n_2}$ náhodný výběr z $Ber(\vartheta_Y)$
- ▶ $H_0 : \vartheta_X = \vartheta_Y$ $H_1 : \vartheta_X \neq \vartheta_Y$

p-hacking

- ▶ napřed získáme data, pak v nich hledáme zajímavosti
- ▶ když máme dost dat, tak tam nějaké budou „shodou okolností“
- ▶ *reprodukovatelnost* – po explorační analýze dat uděláme nezávislý sběr dat a ten analyzujeme konfirmačně
- ▶ nebo dopředu náhodně rozdělíme data na část pro tvorbu hypotéz a část pro jejich potvrzení . . . jednoduchý případ křížové validace (cross validation)

Letters in winning word of Scripps National Spelling Bee

correlates with

Number of people killed by venomous spiders

